

EL

Ez a város néha már temetőnek látszik,
hirtelen lett tele háznyi sírkövekkel,
világ körüli útról visszatekergő,
megfáradtan is riasztó szellemekkel, és nekem
ilyenkor támad beszélgetni kedvem
élőkről, holtakról, életről, halálról,
akárkivel, akárhogyan, csak máshol.

Julian Barnes

HÁZASSÁGVONALAK

Vallasek Júlia fordítása

A Twin Otter kisgép csak félig volt tele, amikor Glasgow-ban felszállt: néhány hazatérő szigetlakó, pár korai turista, túrabakancsban, hátizsákkal. Jó egy órán keresztül a felhők felett repültek. Aztán ereszkedni kezdtek, és alattuk feltűntek a sziget partvonalának kirakós darabjai. Mindig szerette ezt a pillanatot. A hegyfokot, a Traigh Eaist, a hosszú, atlanti partot, a nagy, fehér nyaralót, amely rituálisan megrázkódott, majd a Traigh Mhór fényes, lapos síkjának közeledését. A nyári hónapok alatt az ember általában számíthatott arra, hogy valami okoskodó, szárazföldi hang, talán, hogy barátnőjének imponáljon, túlkiabálja a propellerek zúgását: „A világ egyetlen tengerparti kereskedelmi leszállópályája!” Az évek során azonban elnézővé vált. Ez is része lett az ideutazás rítusainak.

Nagy zökkenéssel landoltak a kagylókkal borított parton, vízszög fröccsent a szárnyak között, miközben sekély pocsolványon gurultak át. A gép ezután bekanyarodott a terminálként szolgáló kis épület felé, és nemsokára a roskatag fémlépcsőkön lépkedtek lefele a partra. Utánfutós traktor várakozott, hogy pár méterrel odébb vigye csomagjaikat a nedves cementdarabhoz, amely reptéri futószalagként szolgált. Csomagjaikat, csomagjaikat: tudta, hogy meg kell szoknia az egyes szám használatát. Ezentúl ez lesz élete nyelvtana.

Calum várt rá, átnézett a válla felett, a többi utast fürkészte. Ugyanaz a vékonydon-gájú, szürke figura, zöld viharkabátban, aki minden évben fogadta őket. Calum lévén, nem kérdezett semmit, várt. Valami bensőséges távolságtartással ismerték egymást már vagy húsz éve. Most ez a megszokás, ez az ismétlődés és minden, ami benne volt, megszakadt.

Miközben a furgon az egysávos úton döcögött, és udvariasan kivárta az átkelő gyalogosokat, elmondta Calumnak a történetet, amelyet már kifulladásig ismételtgetett. A hirtelen fáradtságot, a zavarossá váló írást, vérvizsgálatokat, ekográfvizsgálatot, kór-

házakat és újabb kórházakat, az elfekvőt. Az egész folyamat gyorsaságát, az események kegyetlen trappolását. Könnyek nélkül, semleges hangon beszélt, mintha mindez valaki mással esett volna meg. Egyelőre nem tudott másképpen beszélni erről.

Kint, a sötét kőből rakott ház mellett Calum behúzza a keziféket.

– Isten nyugtassa – mondta csendesen, és bevitte a táskát.

Amikor először jöttek a szigetre, még nem voltak házások. A nő ujján jegygyűrűt viselt, engedményként... minek is? Annak, amit a szigetlakók erkölcsiségéről képzeltek? Ettől egyszerre érezték magukat felsőbbrendűnek és álszentnek. Calum és Flora házában kapott vendégszobájuk fala fehérre volt meszelve, az ablakukból a tengerparti síkságon át a Beinn Mhartin meredek gerincére lehetett látni. Első éjszaka felfedezték, hogy az ágy rugói keservesen tiltakoznak minden olyan tevékenység ellen, amely hevesebb mozgást igényel, mint amely a nyugodt gyermeknemzéshez szükséges. Komikus módon korlátozva érezték magukat. Szigeti szex, így nevezték, miközben egymás vállába kuncoztak csendesen.

Új látcsöveket vett erre a kirándulásra. A sziget belsejében pacsirták, kenderikék, hantmadarak és barázdabillegetők éltek. A parton bíbicek és parlagi pipiskék. Leginkább a tengeri madarakat szerette, a kormoránokat és szulákat, a bóbitás kormoránt és sirályhojszát. Számos békés, nedves fenekű órát töltött sziklák tetején ücsörögve, míg hüvelyk- és nagyujja finoman fókuszba hozta kavargó merüléseiket, szárnyaló függetlenségüket. A sirályhojszák voltak a kedvencei. Ezek a madarak egész életüket tengeren töltik, csak fészkelni jönnek ki a partra. Egyetlen tojást raknak, felnevelik a fiókát, majd visszatérnek a tengerre, siklanak a habok felett, magasba emelkednek a légáramlatokban, és önmaguk lehetnek.

A nő jobban szerette a virágokat, mint a madarakat. Istác, csörgő kakascímer, bükköny, nőszirm. És még volt valami, amit, ha jól emlékszik, „öngyógyítónak” is neveztek. Idáig terjedt a tudása és az emlékezete. A nő sosem tépett le egyetlen szál virágot, sem itt, sem máshol. Azt szokta mondani, aki letép egy virágot, sietteti annak halálát. Még a vázák látványát is utálta. A többi beteg a kórházban, mikor látták, hogy az ágya mellett üres a fémszekrény, azt hitték, nemtörődöm barátai vannak, és mindegyre neki akarták adni a felesleges virágcsokraikat. Így ment ez mindaddig, amíg saját szobát nem kapott.

Az első évben Calum körbevitte őket a szigeten. Egy délután, a parton, ahol borotvakagylókat szokott ásni, elnézett a messzeségbe, és mintha csak a tengerhez beszélne, azt mondta:

– Tudják, a nagyszüleim egyszerű nyilatkozattal házasodtak össze. A régi időkben csak ennyire volt szükség. Nyilatkozatra és beleegyezésre. Újholdkor, dagálykor házasodtak, mert az szerencsét hoz. A lakodalom után pedig egy durva matrac várt rájuk valamelyik melléképület padlóján. Az első éjszakára. Hogy alázatban kezdjék a házasságot.

– Nahát, Calum, ez csodálatos – mondta a nő. Ő azonban úgy érezte, dorgálás volt, amit angol szokásaik, előítéleteik, csendes hazugságuk miatt kaptak.

Második évben pár héttel az esküvőjük után érkeztek. Szerették volna mindenkinek elmondani, akivel csak találkoztak, de itt nem mondhattak semmit. Talán jót tett nekik ez, hogy bolondul boldogok voltak, és kénytelenek voltak hallgatni. Talán ők ily módon kezdték alázattal a házasságot.

Érezte, hogy Calum és Flora mindent kitaláltak. Nem is lehetett nehéz, ha tekintetbe vesszük az új ruháikat és az arcukon ülő vigort. Első este Calum whiskyvel kínálta őket egy címke nélküli üvegből. Sok ilyen palackja volt. Ezen a szigeten sokkal több whiskyt ittak, mint amennyit eladtak, az egyszer biztos.

Flora az egyik fiókból elővett egy régi szvettert, amelyik még a nagypapjéé volt. Leterítette a konyhaasztalra, a tenyerével végigsimított rajta. A régi időkben, magyarázta, a szigeti asszonyok kötése történeteket mesélt. A szvetter mintája mutatja, hogy az ő nagypapja Eriskayból érkezett, a részletek, a díszítések pedig halászatról, hitről, tengerről és homokról beszélnek. Ezek a cikcakkvonalak a vállánál, nézzék csak, ezek a házasság jó és rossz napjait idézik fel. Szó szerint házasságvonalak.

Cikcakkok. Mint minden friss házaspár, ravasz magabiztossággal néztek össze, biztosak voltak abban, hogy rájuk aztán nem várhatnak rossz napok, legalábbis nem követik el ugyanazokat a megszokott, ostoba hibákat, mint a szüleik vagy barátaik. Ők mások lesznek, mások, mint bárki, aki előttük házasságot kötött.

– A gombokról is beszélj nekik, Flora – mondta Calum.

A szvetter mintája elmondta, melyik szigetről származik a viselője, a nyakánál levő gombok pontosan kifejezték azt, hogy melyik családba tartozik. Mintha az ember a saját postai irányítószámába öltözve mászkálna, gondolta. Pár nappal később azt mondta Calumnak:

– Bárcsak mindenki ilyen szvettert viselne.

Nem sok érzéke volt a hagyományhoz, de szerette, ha mások követik.

– Hasznos volt – felelt Calum. – Sok vízbefúttat csak a szvetteréről lehetett felismerni. Meg aztán a gombokról. Azok elmondták, ki volt az ember.

– Erre nem is gondoltam.

– Semmi oka rá. Tudni. Vagy erre gondolni.

Voltak pillanatok, amikor úgy érezte, ez a legtávolabbi pontja a világnak, ahova eljutott. A szigetlakók történetesen ugyanazt a nyelvet beszélik, mint ő, de az csak valami véletlen földrajzi egybeesés.

Ezúttal Calum és Flora úgy bántak vele, ahogy várta tőlük: azzal a tapintattal és szerénységgel, amelyet egykor, ostoba angol módon tiszteletadásnak hitt. Nem erőltették rá a társaságukat, és nem mutogatták, hogy együtt éreznek vele. Csak egy érintés a vállán, egy tányér az asztalon, egy megjegyzés az időjárásról.

Flora minden reggel eléje tett egy zsírpapírba csomagolt szendvicset, egy darab sajtot és egy almát. Ő pedig útra kelt, át a tengeri síkságon, fel a Beinn Mhartainmra. Felmászott a csúcsra, ahonnan láthatta a sziget kirakósdarabokhoz hasonló partjait, ahol egyedül érezhette magát. Aztán látcsóval a kezében átsétált a sziklákhöz, a tengeri madarakhoz. Calum egyszer elmesélte, hogy nemzedékekkel korábban, egyes szigeteken lámpaolajat készítettek a sirályhojszákból. Milyen különös, hogy ezt a részletet jó húsz éven át elhallgatta a felesége előtt. Az év többi részében sosem jutott eszébe. Aztán idejöttek a szigetre, és arra gondolt, nem szabad elmondanom neki, mit tettek a sirályhojszákkal.

Azon a nyáron, amikor a felesége majdnem elhagyta őt (vagy ő hagyta el majdnem a feleségét?, ennyi idő múltán már nehéz eldönteni), kagylót szedni ment Calummal. A felesége hagyta, csináljanak, amit akarnak, ő inkább azon a nedves hullámvonalon sétált a parton, ahonnan az imént húzódott vissza a tenger. Itt, ahol a kavicsok alig

voltak nagyobbak homokszemeknél, szeretett színes üvegszilánkokat keresgélni, törött üvegek apró cserepei, amelyeket simára, finomra csiszolt a víz és az idő. Éveken keresztül nézte ezt a görnyedt sétát, a kutakodó lehajlást, ahogy felveszi, eldobja vagy begörbített bal tenyerébe teszi.

Calum elmagyarázta, hogy egy kis üreget kell keresni a homokban, sőt szórni bele, és várni, hogy a borotvakagyló pár hüvelykkel odébb kicsusszanjon az odújából. Edényfogó kesztyűt viselt a bal kezén az éles héjak miatt. Gyorsan kell meghúzni, el kell kapni, mielőtt ismét eltűnne.

Calum tapasztalata ellenére többnyire nem moccant semmi, tovább kellett menniük a következő bemélyedésig. Szeme sarkából látta a parton kószáló feleségét, háttal állt, öntelten, elégedetten azzal, amit épp csinált, nem is gondolt rá.

Amint a sötét nyújtotta át Calumnak, és meglátta a várakozásteljesen felhúzott edényfogó kesztyűket, hirtelen amolyan férfi a férfihoz módon azt találta mondani:

– Mint a házasság, nem?

Calum összevonta a szemöldökét.

– Hogy érti ezt?

– Hát hogy az ember várja, hogy valami előbújik a homokból. Aztán kiderül, hogy vagy nincs is ott semmi, vagy ha van, az elvágja a kezéd, ha nem figyelsz.

Ostoba dolog volt ezt mondani. Ostoba, hiszen nem is gondolta komolyan, ráadásul udvariatlan is volt. Calum hallgatásából megértette, hogy sértőnek érzi ezt a beszédet rá és Florára nézve, meg úgy általában a szigetlakókra nézve.

Mindennap túrázott, és mindennap megverte az eső. Átázott szendvicset evett, és nézte, hogy pásztázzák a sirályhozsák a tengert. Elsétált Greian Headig, és lenézett a lapos sziklákra, amelyeken fókák szoktak gyülekezni. Egyik évben látták, ahogy egy kutya ideúszik a partról, elkergeti a fókákat, aztán fel-alá sétál a sziklákon, mint egy új földbirtokos. Ebben az évben nem járt erre kutya. A Greian meredek oldalánál volt egy valószínűtlen golfpálya, ahol éveken keresztül soha egyetlen golfjátékost sem láttak. Csak egy apró zöld kör volt, kerítéssel körbezárva, hogy a tehének ne tudjanak bemenni. Egyszer a közelből hirtelen nekik rohant egy ökörcsorda, és halálra rémítette az asszonyt. Ő megállt egy helyben, vadul integetni kezdett, és ösztönösen ordítani kezdte az általa leginkább megvetett politikusok nevét. Valahogy meg sem lepődött azon, hogy az ökrök ettől megnyugodtak. Az idén ökrök sem látszottak sehol, hiányolta őket. Minden bizonnyal már rég mézárszékre hajtották őket.

Egyszer egy gazda Vatersayben a „lusta ágyásokról” beszélt nekik. Az ember kivág egy darab gyepet, beteszi a krumplit a földbe, fordítva visszateszi a gyeptéglát – és ennyi. Az idő, az eső és a nap melege gondoskodik a többiről. Lusta ágyások, nevetett rá a felesége, mintha a gondolataiban olvasott volna, később hozzátette, fogadjunk, hogy te is így képzeled a kertészkedést. A szeme ragyogott, mint a nedves üvegcserepek, amelyekkel tele szokta szedni a tenyerét.

Utolsó reggel Calum a fургonnal visszavitte őt Traigh Mhórra. A politikusok új kifutópályát ígértek, hogy a modern gépek is le tudjanak szállni. A turizmus fejlesztéséről és a sziget feltámasztásáról szóló beszédbe a jelenlegi támogatások összege miatt érzett aggodalom vegyült. Calum hallani sem akart ezekről, ő sem. Tudta, neki úgy kell ez a sziget, hogy a lehető legkevesebbet változzon. Nem jön ide többé, ha lökhajtásos repülőgépek landolnak aszfaltozott leszállópályákon.

Beadta a táskáját a pultnál, aztán kimentek. Egy alacsony falra támaszkodva Calum cigarettára gyújtott. Együtt bámulták a kagylós part nedves homokbuckáit. Alacsonyan jártak a felhők, a szélzsák meg se rebbent.

– Ez a magáé – mondta Calum, és fél tucat képeslapot nyomott a kezébe. Az imént vehette őket a trafikban. Felvételek a szigetről, a partról, a tengerparti síkságról, az egyik magáról a repülőről, amelyik arra vár, hogy őt elvigye innen.

– De...

– Szüksége lesz az emlékre.

Pár perc múlva a gép felszállt, át az Orosayn, és elkanyarodott a nyílt tenger felé. Nem vethetett búcsúpillantást a szigetre, a felhők elzárták előle a látványt. A mindent beburkoló felhők között házasságvonalakra gondolt, és gombokra, borotvakagylóra és szigeti szexre, hiányzó ökrökre és olajjá változó sirályhojszákra, és végre elöntötték a szemét a könnyek. Calum tudta, hogy sosem fog ide visszatérni. De a könnyek nem ezért hullottak, nem magát siratta, még csak nem is a feleségét vagy az emlékeiket. Saját ostobaságát. Meg az önteltségét.

Azt hitte, képes lesz visszaidézni, képes lesz búcsút mondani. Azt hitte, a gyász csillapítható, vagy ha nem is csillapítható, legalább felgyorsítható, kicsit siettethető, ha visszatér arra a helyre, ahol boldogok voltak. De nem ő uralkodik a gyász felett. A gyász uralkodik felette. Érezte, az előtte álló hónapok, évek során sok mást is megtanít neki a gyász. Ez csak az első lecke.

Hetényi Zsuzsa

LIVSFRISEN¹

A módszerről

1) Az összehasonlító esszét úgy képzelem, mint egy metaforát: egy ötlettől vezérelve két, addig együtt nem szereplő alkotót vagy művet egymás mellé helyezek, és először hagyom szaladgálni köztük a gondolataimat, utána hagyom szaladgálni magamat könyvtárakba, hogy tényekkel támasszam alá a különbségeket, amelyek éppen olyan tanulságosak, mint az egybeesések.

2) Amikor az ember éveket egyetlen témán vagy könyvön dolgozik, minden más téma rendkívül csábítónak tűnik, ugyanakkor minden más téma az emberrel törvényesen együtt élő és a fejben egyeduralgoló főtémával kerül kapcsolatba. Az egész világ az 1. sz. főtéma körül forog, és csakis rá vonatkozik, hozzá képest létezik.

3) A Főtéma és a Viszonytéma esetében úgy adódott, hogy sokéves Nabokov-foglatosság közben néztem meg Londonban régóta kedvelt festőm, a norvég Edvard Munch kiállítását a Tate Modernben. Címe, a THE MODERN EYE, sokféle művészre ráillik, köztük Nabokovra, akinek A SZEM regénycíme (THE EYE, 1930) csak egyik jele annak, hogy az irodalmi látás- és ábrázolásmód megújítása központi szerepet foglal el életművében.